



เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

หนังสือ

ไกรสิทธิ์ คันติศิริินทร์ และพัชฌัน วิมิจจะกุล. โภชนาการและภาวะสังคม บัญหาโภชนาการในประเทศไทย. คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี และสถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527.

ชื่นชม เจริญยุทธและคณะ. โครงการส่งเสริมภาวะโภชนาการเด็กวัยก่อนเข้าเรียน. (ภาควิชาการพยาบาล สาธารณสุขศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2528).

ชูเกียรติ มณีอร และคณะ. รายงานวิจัยเรื่องพฤติกรรมการกินของหญิงระยะตั้งครรภ์ หญิงระยะให้นมบุตร ทารกและเด็กวัยก่อนเรียน ในชนบท ภาคตะวันออกเฉียงของประเทศไทย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2529.

ทัศนีย์ มุขวิจิต, ภาณี เตชะพนาดร, "ภาวะโภชนาการของประเทศไทย" ใน ชนบทไทย 2522, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2522.

ธรา วิริยะพานิช, สมใจ วิชัยดิษฐ์ และอรพินท์ ทรงวิทย์ชูติ. "พฤติกรรมการกินของหญิงตั้งครรภ์ ให้นมบุตร : การเลี้ยงดูทารกในชนบท จังหวัดอุบลราชธานี; ใน รายงานประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่องพฤติกรรมการกินของคนไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล.

ปานัน-บุญหลง. โภชนาการ. กรุงเทพฯ: มาเกิดตั้งมีเดีย, 2523.

พทยา สายชู. โลกสมมติ. (สำนักพิมพ์ศึกษิตสยาม), 2516.

ไพฑูรย์ เครือแก้ว. ลักษณะสังคมไทย. กรุงเทพฯ: ปรีชา สามัคคีธรรม บรรณาธิการ หนังสือพิมพ์ธงไทย, 2513.

ภุทพงศ์ ภูมทลบุตร. แนวความคิด และทฤษฎีทางสังคมวิทยาในยุคเริ่มต้น. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2528.

มูลนิธิดวงประทีป. ปัญหาเกี่ยวกับสลัม. 2528.

วรุณ จิตธรรมสถาพร. ความหมาย ปัญหา และแหล่งสลัมในกรุงเทพมหานคร. ฝ่ายปรับปรุงชุมชนแออัด, การเคหะแห่งชาติ.

สมพงษ์ หักปุย. สภาพสิทธิของสลัม. (มีนาคม 2527).

สุภางค์ จันทวานิชและคณะ. รายงานการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อภาวะโภชนาการในภาคกลาง : ศึกษาเฉพาะหญิงมีครรภ์ หญิงให้นมบุตร และเด็ก 0-5 ปี. สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ และสถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล, (2529).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2530-2534), กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ยูไนเต็ด ไพรดักชั่น.

สาธิตานนทสุข, กระทรวง. กองสถิติ. หนังสือสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, นโยบายและแผนพัฒนาเด็กระยะยาว, (2522).

สาธิตานนทสุข. กระทรวง. กองโภชนาการ. ตารางแสดงคุณค่าอาหารไทย, 2527.

วารสาร

ไพบูลย์ ช่างเรียน. "การให้การศึกษาแก่เด็กในย่านแหล่งเสื่อมโทรมคลองเตย." พัฒนบริหารศาสตร์, 15, 3 (ก.ค. 18).

อุทัย ศิลาบุตร. "สภาวะอนามัยที่มีผลเกี่ยวข้องกับโภชนาการ." ใน โภชนาการ. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 เมษายน - มิถุนายน 2518. (2518)

อื่น ๆ

จิรา สาคร์พันธ์. คำบรรยายในวิชาสัมมนาปัญหาเมือง เมื่อวันที่ 20 พ.ค. 2517.

ณ. บัองประชุม สำนักบรรณสารการพัฒนา.

ชลาทิพย์ ปุณณะบุตร. "ชีวิตครอบครัวในแหล่งเสื่อมโทรม : กรณีศึกษาเฉพาะครอบครัวที่ได้รับการสงเคราะห์ในแหล่งเสื่อมโทรมคลองเตย", วิทยานิพนธ์สังคมวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

ศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาบุคคล คลองเตย. ข้อมูลสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์, ตุลาคม
2528.

ประเสริฐ แยมกลิ่นหุ้ง. การจัดระเบียบสังคม, คำบรรยายวิชาสังคมวิทยา แผนกวิชาสังคม
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มูลนิธิค่างประทีป. "สรุปข้อมูลสำรวจหมู่บ้านพัฒนา" (14 กุมภาพันธ์ 2527), (เอกสาร
เผยแพร่).

อนามัย, กรม. กองโภชนาการ. เอกสารโรเนียว. 2527.

อารี วัลยะเสวี. "ปัญหาทุพโภชนาการ", เอกสารโรเนียว, สถาบันวิจัยโภชนาการ
มหาวิทยาลัยมหิดล.

ภาษาอังกฤษ

หนังสือ

Charles P. Zona K. Loomis, Social Theory. New York : D. Van
Nostrand Company, Inc., 1961.

Clinard Marshall B., Slum and Community Development (New York;
the Free press, 1966).

Duangprateep Foundation Klongtoey. A Profile of Duangprateep
Foundation, (1985).

GokuLana Than, K.S. and K.P. Verghese. 1969. "Socio Cultural
Malnutrition" J. Trop. Pediat., 9.

Grewal, T., (et al.), 1973. "Etiology of Malnutrition in rural
Indian Preschool Children (Madha 2 Pradesh)", J. Trop.
Ped Env. Ch. Hlth, 19.

Turner Jonathan, H. The structure of Sociological Theory, Homewood,
Ill., : The Dorsey Press, 1974.

Kaisri Konjing and Madee Veera Kitpanich, Food Consumption and
Nutrition in Thailand.

Kluckhohn, Clyde. "Value and Value Orientation" in T. Parsons and E. Shils (eds.) Toward A General theory of Social Action (Cambridge : Harvard University Press, 1951).

Laquian, A prodicio, A., Slums are for people (Honolulu : the East west center press, 1971).

Rawson, I.G. and V. Valverds. 1976. "The Ecology of Malnutrition among Preschool Children in Rural Costa-Rica," J. Trop. Ped. EnV. Ch : Hlth, 22.

Scrimshaw, N.S.L., Taylor. "Food", Scientific American 243 (1980).

Smelser, Nail S., Theory of Collective Behavior. New York : The Free Press, 1968.

The World Bank : 1980. World Development Report. Oxford University Press.

Wray, J.D. and A. Aguirre. 1969. "Protein Calorie Malnutrition" in Candelaria Columbia, J. Trop. Pediat. 15.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารหมายเลข 1

"ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อภาวะโภชนาการ : ศึกษาครอบครัว
ที่มีเด็กก่อนวัยเรียนในชุมชนแออัดย่านท่าเรือคลองเตย"
(ฉบับสรุปบางตอน)

โดย

นายพิชิต จิระวัณณะ

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงวิชาการ เรื่อง "ภาวะโภชนาการของเด็กในชุมชนแออัด"

วันที่ 24 ธันวาคม 2530 ณ ห้องประชุมคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จัดโดย มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม ร่วมกับ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อภาวะโภชนาการ : ศึกษาครอบครัว
ที่มีเด็กก่อนวัยเรียนในชุมชนแออัดย่านท่าเรือคลองเตย”

พิชิต จิระวัฒน์

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ ในปัจจุบันนับได้ว่าเป็นนโยบายที่สำคัญของ ประเทศ และสิ่งหนึ่งที่จะแสดงถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีก็คือ การมีสุขภาพพลานามัยที่ดี มีความ แข็งแรงสมบูรณ์ของร่างกาย ซึ่งลักษณะเช่นนี้ย่อมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ขณะเดียวกันหากจะพิจารณาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในฉบับที่ 6 (2530-2534) พบว่ามีหลักการของการพัฒนาคุณภาพและแรงงานคน ในลักษณะที่ให้สอดคล้องกับปัญหา และความ ต้องการของคนในกลุ่มอายุต่าง ๆ เช่น วัยเด็ก วัยเยาวชน วัยทำงาน และวัยสูงอายุ ทั้งนี้ กรณีวัย 0-5 ปี จะเน้นการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยเฉพาะ การให้ภูมิคุ้มกันโรค การลดอัตราทุพโภชนาการและส่งเสริมการพัฒนาทางสังคม และสติปัญญา ขณะเดียวกันจากหลักการ และเหตุผลดังกล่าวจะมีเป้าหมาย คือ ประชาชนจะต้องกินอาหารถูก สุขลักษณะ และเพียงพอกับความต้องการของร่างกายโดยไม่เป็นโรคขาดอาหาร และโรคท้องร่วง อย่างแรง¹

อย่างไรก็ดี ในกรณีปัญหาโรคขาดอาหาร แม้จะมีการให้ความสนใจและแก้ปัญหาย่าง ต่อเนื่องมาโดยตลอด แต่ภาวะดังกล่าวก็ยังคงอยู่ จนถึงปัจจุบันจากการสำรวจของกองโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งได้ทำการสำรวจภาวะโภชนาการใน 71 จังหวัดของ ประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2521-2525 พบว่าอุบัติการณ์ของภาวะทุพโภชนาการมีสูงสุด และ รุนแรงที่สุดในกลุ่มทารก และ เด็กก่อนวัยเรียนทั้งในชนบท และแหล่งเสื่อมโทรมของ เขตเมือง สำหรับทารก และเด็กก่อนวัยเรียนที่ทำการสำรวจหนึ่งล้านคนนั้น มีการขาดอาหารถึงร้อยละ 50.8

¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี , แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 , (2530-2534) , กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์-
ยูไนเต็ดโปรดักชั่น , หน้า 81-87.

และในจำนวนนี้ประมาณร้อยละ 36 เป็นการขาดอาหารในระยะ เริ่มแรกร้อยละ 13 ขาดอาหารในระยะปานกลาง และประมาณร้อยละ 2 ขาดอาหารในระยะรุนแรง²

จากการสำรวจโดยศูนย์วิจัยคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี ได้ทำการสำรวจเด็กอายุ 0-6 ปี ในบริเวณพื้นที่หลายแห่งของประเทศไทย ตั้งแต่ปี 2512 จนถึงปี 2521 โดยในช่วงปี 2512-2513 ได้ทำการสำรวจแหล่งเสื่อมโทรมในกรุงเทพมหานคร พบว่าเด็กอายุ 0-6 ปี ขาดโปรตีนและแคลอรีร้อยละ 73.6 ปี 2515 ทำการสำรวจในกลุ่มแม่น้ำแม่กลอง บางประอิน พบเด็กเป็นโรคขาดอาหารโปรตีน และแคลอรี ร้อยละ 54.4 ต่อมาในปี 2520-2521 ได้ทำการสำรวจใน 3 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อุบลราชธานี สกลนคร และมหาสารคาม จำนวน 972 ราย พบเด็กขาดอาหารโปรตีนและแคลอรี ร้อยละ 64.3 และในครึ่งปี พ.ศ. 2521 ที่จังหวัดปัตตานี บริเวณหมู่บ้านประมงและทำสวนยาง พบเด็กขาดอาหารโปรตีน ถึงร้อยละ 77 ทั้ง ๆ ที่มีอาณาเขตติดกับทะเล โดยมีระยะ เริ่มขาดอาหารร้อยละ 41 ระยะขาดอาหาร ร้อยละ 4 และระยะขาดอาหารอย่างรุนแรง ร้อยละ 1³

จากข้อมูลโดยสังเขปข้างต้น จะพบว่าเด็กวัย 0-5 ปี มีภาวะที่ล่อแหลมต่อโรคขาดอาหารมากที่สุด โดยเฉพาะในหมู่อาหารที่สำคัญ คือ โปรตีน และแคลอรี ซึ่งภาวะการขาดอาหารนั้นนอกจากมีผลกระทบต่อภาวะร่างกาย และจิตใจ โดยมวลรวมแล้ว ยังมีผลต่อการเจริญเติบโตของสมองด้วย ทั้งนี้ศาสตราจารย์ นายแพทย์อารี วัลยะเสวี เคยกล่าวว่า เด็กช่วงนี้มีความต้องการสารอาหารอย่างมาก เพราะอยู่ในวัยที่กำลังเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว จะเห็นได้จากการเพิ่มน้ำหนักตัวของเด็ก คือ น้ำหนักเป็น 2 เท่าของแรกเกิด เมื่ออายุ 5-6 เดือน, เป็น 3 เท่าเมื่ออายุ 1 ปี และเป็น 4 เท่าเมื่ออายุ 2 ปี จากนั้นจะค่อย ๆ โค้ดลงน้อย ไม่มีช่วงใดในชีวิตที่การเจริญเติบโตของร่างกายจะเพิ่มขึ้นในลักษณะรวดเร็ว เช่นนี้อีกแล้ว และที่สำคัญคือ

² ชื่นชม เจริญยุทธ และคณะ, โครงการส่งเสริมภาวะโภชนาการเด็กวัยก่อนเรียน, (ภาควิชาการพยาบาลสาธารณสุขศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2528) หน้า 1-2.

³ ทศนีย์ มุขวิจิตร, ภาณี เตชะพนาดร, ภาวะโภชนาการของประเทศไทย ใน ชนบทไทย 2522, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2522, หน้า 115-116.

การเติบโตอย่างรวดเร็วของสมองที่ได้รับอาหารอย่างเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย จึงเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะการเจริญเติบโตของสมองมนุษย์นั้น เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว ตั้งแต่ยังเป็นทารกอยู่ในครรภ์มารดาคือประมาณ 2 เดือนก่อนคลอด จนถึง 2 ปีหลังคลอด ขนาดสมองจะเจริญถึงร้อยละ 80 ของขนาดสมองที่เจริญเต็มที่เมื่อเป็นผู้ใหญ่ การเจริญเติบโตดังกล่าวนี้หมายถึงจำนวนขนาดของเซลล์สมอง รวมทั้งสมรรถภาพในการทำงานของประสาทด้วย⁴ จะเห็นว่าภาวะการขาดอาหารมีผลทำให้การเจริญเติบโตของร่างกายชะงักไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะของสมองดังกล่าว ทั้งนี้จะเป็นผลให้กลายเป็นเด็กที่มีสติปัญญาด้อย มีความเข้าใจช้า ขาดความคิดริเริ่ม ขาดความกระตือรือร้น เชื่องซึม เหนงาหงอย ไม่ร่าเริง เมื่อเติบโตเข้าสู่วัยเรียนก็ไม่ประสบผลสำเร็จในการเรียน และเมื่อเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ก็จะเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่มีประสิทธิภาพในการทำงาน ก่อให้เกิดผลเสียต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศโดยส่วนรวม ปัญหาทุพโภชนาการนี้ จึงเป็นปัญหาที่สำคัญยิ่งสำหรับประเทศที่ควรจะได้รับการแก้ไขโดยรีบด่วน

ขณะเดียวกันเมื่อพิจารณาเด็กก่อนวัยเรียน (0-5 ปี) ที่อาศัยอยู่ในสลัม ซึ่งเป็นสังคมและชุมชนหนึ่งของประเทศไทย เป็นที่น่าตั้งข้อสงสัยกันว่า ปัญหาด้านโภชนาการอันจะส่งผลต่อการขาดคุณภาพชีวิต จะเกิดขึ้นกับเด็กเหล่านี้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด และอย่างไร ทั้งนี้โดยกรอบแนวคิดที่ว่าพัฒนาการของเด็กเหล่านี้ ซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ที่มีบทบาทในด้านต่าง ๆ ในสังคมในอนาคตย่อมมีการเชื่อมโยงกับภาวะโภชนาการของเด็ก ขณะเดียวกันจะเกี่ยวเนื่องกับพฤติกรรม การเลี้ยงดูบุตรของแม่เด็กด้วยประการหนึ่ง อย่างไรก็ตามก็ถึงลักษณะปัญหาและสาเหตุของภาวะโรคขาดสารอาหารเป็นสิ่งที่สลับซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนสลัม ผู้ศึกษาจึงสนใจในการชี้ให้เห็นสภาพปัญหาและสาเหตุนี้ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจในลักษณะดังกล่าว และเป็นแนวทางในการปรับใช้ทั้งในด้านข้อมูล และการเข้าแก้ไขปัญหาคือไป อีกทั้งโดยแนวคิดเพื่อที่จะมีแนวทางส่วนหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยการแก้ปัญหาด้านโภชนาการของเด็กก่อนวัยเรียน อันเป็นอนาคตของชาติ จึงควรศึกษาถึงสภาพและปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลสืบเนื่องกับปัญหาดังกล่าวให้ชัดเจน เพื่อจะได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ในที่สุด การศึกษาครั้งนี้จึงเท่ากับเป็นการสนองตอบต่อแนวความคิดดังกล่าวข้างต้น

⁴ อารี วัลยะเสวี, "ปัญหาทุพโภชนาการ", เอกสารโรเนียว, สถาบันวิจัยโภชนาการ, มหาวิทยาลัยมหิดล, หน้า 2-7.

ผลการศึกษา

จากผลการศึกษาครั้งนี้ พบว่ามีเด็กประสบกับปัญหาโรคขาดอาหารถึงร้อยละ 37.3 โดยแบ่งเป็น ขาดอาหารระดับ 1 ร้อยละ 28.0 ขาดอาหารระดับ 2 ร้อยละ 5.3 และขาดอาหารระดับ 3 ร้อยละ 4.0 ขณะเดียวกันจากการสำรวจอาหารในระดับครัวเรือนจะขาดอาหารหมวดไขมันมากที่สุด คือร้อยละ 16.0 จากครัวเรือนทั้งหมด กรณีเด็กก็เช่นเดียวกันจะขาดอาหารหมวดไขมันมากที่สุดคือ ร้อยละ 25.3 (จากเด็กทั้งหมด)

ข้อสรุปจากการค้นหาสาเหตุภาวะโรคขาดอาหารของเด็กก่อนวัยเรียน (0-5 ปี) ในสลับคลองเคยนี้ พบว่า มีสาเหตุสำคัญดังนี้คือ

1. ฐานะทางเศรษฐกิจในครัวเรือน
2. ความสนใจของแม่ในด้านการดูแลเด็ก และ เรื่องอาหารของเด็ก
3. ความรู้ด้านอนามัยแม่และเด็ก และการโภชนาการของแม่เด็ก

ทั้งนี้พบว่ากรณี ความสนใจของแม่ในการดูแลเด็ก และ เรื่องอาหารของเด็กนั้น จะมีลักษณะองค์ประกอบพื้นฐานที่เป็นสิ่งผลักดันให้เกิดการขาดความสนใจนี้ คือ

- การขาดการให้ความสำคัญต่อเด็กในฐานะ เป็นองค์ประกอบหลักของครัวเรือน หรือการขาดการให้ความสำคัญต่อเด็กนั่นเอง
- การขาดการมองเห็นความสำคัญในเรื่องของอาหารในชีวิตประจำวันไม่มีการให้ความสำคัญเท่าที่ควร

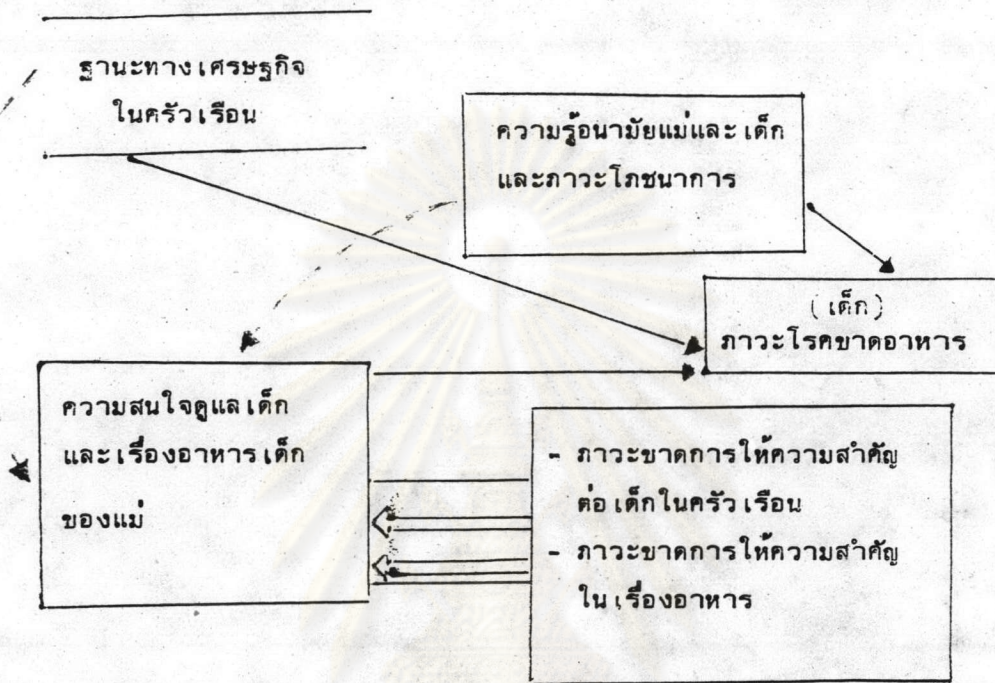
ลักษณะของปัจจัยทั้ง 3 ประการ ที่มีผลกระทบโดยทางอ้อมซึ่งกันและกันและกันที่เด่นชัด คือ

- ปัจจัยด้านฐานะทางเศรษฐกิจในครัวเรือน มีผลกระทบต่อความสนใจดูแลเด็ก-อาหารเด็ก
- ปัจจัยด้านความรู้อนามัยแม่และเด็ก/โภชนาการ มีผลกระทบต่อความสนใจดูแลเด็ก/อาหารเด็ก

เพื่อให้สะดวกแก่การพิจารณาองค์ประกอบของปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าว ผู้ศึกษาขอสรุปเป็นโมเดล (Model) ดังนี้

สาเหตุของการเกิดภาวะโรคขาดอาหารในเด็ก

(0-5 ปี, สัมคลองเตย)



จากข้อค้นพบดังกล่าวมานี้ เป็นสิ่งที่ควรนำมาหาข้ออภิปรายหรือสรุป เพื่อนำไปสู่วิธีการดำเนินการแก้ปัญหาภาวะการขาดอาหารของเด็ก ซึ่งในการนี้ผู้ศึกษาใคร่ขอเสนอให้ผู้สนใจพิจารณาในประเด็นสภาพสาเหตุปัญหา และวิธีการแก้ปัญหา เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่มีประโยชน์ในทางปฏิบัติ และมีประสิทธิภาพในขณะเดียวกัน

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



ภาคผนวก ข

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสอบถาม (สัมภาษณ์ ภรรยา)

เก็บข้อมูลทุกครัวเรือนในตัวอย่าง

โครงการวิจัย เรื่อง ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อภาวะโภชนาการ :

ศึกษารอบครัวที่มี เด็กก่อนวัยเรียน ในชุมชนแออัดย่านท่าเรือคลองเตย

(โดยความสนับสนุน มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม)

หมายเลข

ชื่อ-สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์ _____ บ้าน เลขที่ _____ ล็อคที่ _____

ตอนที่ 1

1. ชื่อ-สกุล บุตรหรือธิดาที่อยู่ในวัย 0-5 ขวบ (ระบุเพศ)..... (เลือกเอาคนสุดท้อง กรณีมีมากกว่า 1 คน) วัน/เดือน/ปี เกิด..... ปัจจุบันอายุได้.....
..... เดือน

2. น้ำหนัก ก.ก.

3. ผลการเทียบมาตรฐานภาวะโภชนาการ

- ปกติ
- ขาดอาหารระดับหนึ่ง
- ขาดอาหารระดับสอง
- ขาดอาหารระดับสาม

ตอนที่ 2

4. ท่านจะให้ความหมายสิ่งเหล่านี้อย่างไร
- อาหาร
- อาหารแกล้ง
- อาหารเด็ก

5. โดยส่วนใหญ่ ท่านนำอาหารมาจากที่ใด ในการบริโภคในครัวเรือน (อาจเลือกได้มากกว่าหนึ่งข้อ)

- ตลาดสด
- ร้านขายอาหารสำเร็จในตลาด
- ร้านขายอาหารสำเร็จในบริเวณใกล้ ๆ บ้าน (ร้านค้า)
- หาเอง เช่น พืช ผักสวนครัว หรือสัตว์เลี้ยง ประมง เป็นต้น
- อื่น ๆ (ระบุ)

เหตุผลที่นิยมไปสถานที่ดังกล่าว

กรณีเป็นตลาดให้ระบุชื่อตลาดด้วย

6. ท่านได้อาหารมาโดยวิธีใด (โดยส่วนใหญ่) อาจเลือกได้มากกว่าหนึ่งข้อ

- ซื้ออาหารสำเร็จ เป็นรายวัน
- ซื้ออาหารสดมาปรุงเอง (เป็นรายวัน)
- ซื้ออาหารสดมาปรุงเอง (ซื้อเก็บไว้ทำหลายมื้อ)
- หาเอง เช่น พืช ผักสวนครัว หรือประมง เป็นต้น
- อื่น ๆ (ระบุ)

เหตุผล

7. เมื่อวานครัวเรือนของท่านรับประทานอาหารอะไรบ้าง (รวมทั้งขนมและผักผลไม้ต่าง ๆ)

มื้ออาหาร อาหาร/ขนม/ผัก/ผลไม้ ส่วนประกอบ (กรณีปรุงด้วยหลายส่วน)

(ต่อ)

มี้อาหาร	อาหาร/ขนม/ผัก/ผลไม้	ส่วนประกอบ (กรณีปรุงด้วยหลายส่วน)
----------	---------------------	-----------------------------------

ส่วนถัดไป เป็นการตอบ เฉพาะ ลูกคนสุดท้องหรือลูกคนที่ให้รายละเอียดนี้ บริโภคอาหาร

มี้อาหาร	อาหาร/ขนม/ผัก/ผลไม้	ส่วนประกอบ (กรณีปรุงด้วยหลายส่วน)
----------	---------------------	-----------------------------------

ตอนที่ 3

8. ลูกของท่าน (คนที่สอบถามรายละเอียดเท่านั้น) เคยเจ็บป่วยบ่อยเพียงไร
 ครั้ง/เดือน ด้วยโรคอะไรบ้าง
- โรคส่วนใหญ่เป็นโรคอะไร
- มีโรคประจำตัวหรือไม่ ถ้ามี เป็นโรคอะไร

9. ลูกของท่าน (คนเดิม) มีความสมบูรณ์แข็งแรงในระดับใด (จากการเลี้ยงดูของท่าน)

- มาก ปานกลาง น้อย ไม่มีเลย

ตอนที่ 4

10. ระยะเวลาที่ท่านใช้ในการเดินทางไปซื้ออาหารสดมาปรุงกินเอง.....
นาทิต (เดินจากบ้านไม่นับขากลับ) ท่านเดินทางไปซื้ออาหารสดสัปดาห์ละครั้ง
เหตุผล นิยมซื้อช่วงเวลา
 เช้า เย็น

11. ท่านเองเดียวกัน กรณีอาหารสำเร็จ (ถุงพลาสติก) ใช้เวลา นาทิต
สัปดาห์ละ ครั้ง
เหตุผล นิยมซื้อช่วงเวลา
 เช้า เย็น

12. แหล่งน้ำคร่ำใต้ถุนบ้านหรือรอบบ้านมีหรือไม่
 มีมาก (ใต้ถุนบ้านทั้งหมด เป็นน้ำคร่ำ) มีในระดับกลาง
 มีน้อย ไม่มี

13. อากาศภายในบ้านถ่ายเทในระดับใด (ผู้ถามพิจารณา)
 ดีมาก ปานกลาง น้อย ไม่มีเลย

14. ความสะอาดของบ้านเรือนโดยทั่วไป (ผู้ถามพิจารณา)
 สะอาด ปานกลาง สกปรก

15. ร้านขายขนม เด็กอยู่ห่างจากบ้านท่านเท่าใด
 ไกลมาก (500 เมตรขึ้นไป)
 ระดับกลาง (100-500 เมตร)
 ใกล้ (ไม่เกิน 100 เมตร) ระยะระหว่าง

16. ระยะห่างของสถานพยายามาลเวลาเด็กเจ็บป่วย (ที่นิยมไป)

- ไกลมาก (2 ก.ม. ขึ้นไป)
 ไกลระดับกลาง (1-2 ก.ม.)
 ใกล้ (ไม่เกิน 1 ก.ม.) ระยะระหว่าง

ตอนที่ 5

17. ครอบครัวของท่านมีรายได้/เดือน เท่าไร (ระบุตัวเลขจริงด้วย)

- น้อยกว่าหรือเท่ากับ 2,500 บาท
 2,501 - 3,500 บาท
 3,501 - 5,000 บาท
 5,001 ขึ้นไป (ระบุ) ครอบครัวของท่านประสบปัญหาไม่มีเงิน
 ซื้ออาหารให้เด็กหรือไม่..... อย่างไร
- แก้ปัญหาอย่างไร

18. โดยเฉลี่ยแล้วครอบครัวของท่านใช้จ่ายเงินค่ากับข้าว และข้าว /คน/วันประมาณ
 เท่าใด (ระบุจำนวนจริงด้วย)

- 10 บาทลงไป 11-15 บาท 16-20 บาท
 21-25 บาท 26 บาทขึ้นไป

19. ครอบครัวของท่านสามารถจัดหาอาหาร เหล่านี้มาให้ลูกรับประทาน/สัปดาห์
 อย่างไร เนื้อสัตว์/นม/ไข่/ถั่วประเภทต่าง ๆ

- มาก (6 ครั้ง/สัปดาห์หรือทุกวัน)
 ปานกลาง (3-5 ครั้ง/สัปดาห์)
 น้อย (1-2 ครั้ง/สัปดาห์)

ข้าวและอาหารพวกแป้ง

- มาก (กินอิ่มทุกครั้ง) ปานกลาง (กินอึดบ้างไม่อึดบ้าง)
 น้อย (กินไม่อิ่มทุกมื้อหรือโดยส่วนใหญ่)

ไขมันและน้ำมันจากพืชและสัตว์

- มาก (6 ครั้งขึ้นไป/สัปดาห์) ปานกลาง (3-5 ครั้ง/สัปดาห์)
 น้อย (1-2 ครั้ง/สัปดาห์)

ตอนที่ 6

20. การศึกษาของมารดา (แม่เด็กที่ให้รายละเอียด)

- ภาคบังคับ (ระบุ)
- สูงกว่าภาคบังคับ (ระบุ)
- อื่น ๆ (ระบุ)

21. มารดาเคยรับความรู้เสริมเกี่ยวกับการโภชนาการมากเพียงใด (ระบุจำนวนจริงด้วย

- มาก (11 ครั้ง/ปีขึ้นไป) ปานกลาง (6-10 ครั้ง/ปี)
- น้อย (1-5 ครั้ง/ปี) ไม่เคยรับ
- (ถ้าเคย) เคยรับเกี่ยวกับเรื่องอะไรบ้าง
- จากแหล่งใด

22. อาชีพที่ทำของมารดา

- อาชีพที่ทำในครัวเรือน (ระบุอาชีพ)
- อาชีพที่ต้องออกไปทำไกลครัวเรือน (ระบุอาชีพ)
- อื่น ๆ (ระบุ)
- เหตุผลที่ต้องประกอบอาชีพนี้

23. ความเข้าใจด้านโภชนาการของมารดา (เลือกตอบข้อที่คิดว่าถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว)

23.1 ท่านคิดว่าอาหารที่จะช่วยให้เด็กเจริญเติบโตทั้งร่างกายและสมองได้
ได้มากที่สุดคือ

- ข้าว เนื้อสัตว์ ผัก ผลไม้

23.2 เด็กกินอาหารอึดทุกมื้อจะเป็นโรคขาดอาหารได้หรือไม่

- เป็นได้ ไม่เป็น

23.3 อาหารที่ดีและเหมาะสมที่สุดสำหรับทารกคือ

- นมแม่ นมช่น นมผง ข้าวบดกับกล้วย

23.4 ทารกควรกินอาหารนอกเหนือจากนมแม่ได้เมื่อ

ในการปฏิบัติจริง ท่านบ่อน อะไร

อายุ เดือน

23.5 เด็กอายุ 8-10 เดือนที่กินอาหารได้ 3 มื้อแล้วควรจะ เลิกนมแม่หรือยัง

- ควรเลิก ยังไม่ควรเลิก

23.6 หญิงมีครรภ์และแม่ที่ให้นมลูกควรบำรุงร่างกายโดยการ

- กินอาหารพวกเนื้อสัตว์ ผัก ผลไม้
 กินอาหารพวกข้าว แป้ง เผือก มัน
 กินยาคุมเพื่อบำรุงกำลัง

23.7 คน เป็นโรค เหวือกอักเสบและเลือดออกตามไรฟัน เป็น เพราะขาดอาหาร

- ข้าว แป้ง เนื้อสัตว์ ผัก
 ผลไม้ ไม่ทราบ

24. ครอบครัวของท่านมีสมาชิกกี่คน คน

(หมายถึง เฉพาะ พ่อ/แม่/ลูก ให้ระบุอายุของลูกแต่ละคนด้วย)

.....

25. ท่านคิดว่าอาหารปรุงใหม่ ๆ และสดสะอาด มีคุณค่าอาหาร มากกว่าอาหาร
 ค้างคืนหรืออาหารสำเร็จ (ถุงพลาสติก) จริงหรือไม่ (ระบุเหตุผลด้วย)

- จริง ไม่จริง ไม่แน่ใจ
 ไม่ทราบ

26. อาหารที่เป็นอาหารแสดงมีอะไรบ้าง (ตามความ เชื่อของครอบครัวของท่าน
 และได้ปฏิบัติตาม)

อาหาร	แสดงเมื่อใด/อย่างไร
1.
2.
3.
4.
5.

27. ปกติท่านให้ความสนใจต่อการเลือกอาหารที่มีคุณค่าต่อเด็กมากน้อยเพียงใด
- เลือกให้ทุกครั้ง เลือกให้เป็นบางครั้ง
- ไม่ได้สนใจเลย มีอะไรก็กินอย่างนั้น เหมือนผู้ใหญ่
28. ท่าน (มารดา) อายุปัจจุบัน
29. ปัจจุบันมารดามีสถานภาพ
- สมรส หย่า หม้าย แยกกันอยู่
- อื่น ๆ (ระบุ)
30. ท่านใช้จ่ายเงินในการซื้อขนมให้เด็กหรือให้เงินเด็กบาท/วัน
- ส่วนใหญ่เป็นลักษณะ
- ซื้อขนมให้เด็ก ให้เงินเด็กไปซื้อ (ระบุประเภทขนม) ...
-
31. ลักษณะการกินในครัวเรือน (โดยส่วนใหญ่) อธิบายเหตุผลด้วย
- กินพร้อมกัน
- ต่างคนต่างกิน/อย่างไร (ระบุ)
- อื่น ๆ (ระบุ)
- ตอนที่ 7**
32. ท่านใช้เตาประเภทใดประกอบอาหาร
- เตาแก๊ส เตาถ่าน เตาหินไม้
- อื่น ๆ (ระบุ)
33. การเตรียมอาหารหรือประกอบอาหารมีความสะอาดในระดับใด (โดยทั่ว ๆ ไป)
- มาก (มีการล้าง 3 ครั้งขึ้นไป)
- ปานกลาง (มีการล้าง 2 ครั้ง)
- น้อย (มีการล้าง 1 ครั้ง)
- ไม่มีเลย กรณีเป็นผักมีการแช่ต่างกับต้มหรือไม่ มี ไม่มี

34. ท่านใช้เครื่องปรุงและเนื้อปรุงอาหารอย่างไร

34.1 ผงชูรส

- มาก (ทุกครั้ง) ปานกลาง (4-5 ครั้ง/สัปดาห์)
 น้อย (2-1 ครั้ง/สัปดาห์) ไม่มีเลย

34.2 เนื้อกึ่งสุกกึ่งดิบ

- มาก (4 ครั้ง/เดือน) ปานกลาง (2-3 ครั้ง/เดือน)
 น้อย (1 ครั้ง/เดือน) ไม่มีเลย

35. กรณีท่านซื้ออาหารสำเร็จมากิน เคยมีการบาดเจ็บมาจากร้านหรือไม่

- มีบ่อย (5 ครั้งขึ้นไป) มีปานกลาง (3-4 ครั้ง)
 มีน้อย (1-2 ครั้ง) ไม่มีเลย ไม่เคยซื้อ

36. ท่านมีวิธีการเก็บถนอมอาหารอย่างไร

- ไม่เก็บถนอม กินหมดเลยทุกมื้อ
 แช่ตู้เย็น แช่เกลือและน้ำปลา อื่น ๆ

มีการเก็บอาหารที่เหลือรับประทานไว้ในตู้กับข้าวไว้รับประทานมื้อต่อไปหรือไม่

- มี ไม่มี

37. ท่านเคยทำอาหารเสริมหรือรับประทานอาหารเสริมมาให้ลูกบริโภครหรือไม่ (เช่น

นมถั่วเหลือง, ถั่วต่าง ๆ ขนบคูกี้ทำจากถั่ว, เต้าหู้ เป็นต้น ฯลฯ)

- ไม่เคย มาก (4 ครั้งขึ้นไป/เดือน)
 ปานกลาง (2-3 ครั้ง/เดือน) น้อย (1 ครั้ง/เดือน)

ระบุชื่ออาหาร

ตอนที่ 8

38. ช่วงที่ลูกของท่าน เป็น เด็กทารก ท่านให้นมแม่นานเท่าใด

ระบุเหตุผล

ท่านให้กินนม เหลืองหรือไม่ เหตุผล

ท่านเคยเลี้ยงลูกด้วยนมอะไรบ้าง ในช่วงอายุใดของลูก และเหตุผลที่เลี้ยง

ด้วยนมแต่ละประเภท

.....

กรณีที่เคยเลี้ยงลูกด้วยนมชั้นหวาน ท่านทราบหรือไม่ว่ามีโทษ
(ถ้าทราบ) มีโทษมีอย่างไร

39. มีใครในครอบครัวของท่านไม่นิยมรับประทานอาหาร ประเภทใดประเภท
หนึ่งหรือไม่

- ไม่มี มี (1-2 ชนิด) ระบุ
- มี (3 ชนิด) ระบุ
- มี (4 ชนิด) ระบุ
- เหตุผลที่ไม่รับประทาน

40. ลูกของท่าน (คนที่ให้รายละเอียด) ได้รับภูมิคุ้มกัน คอตีบ บาดทะยัก
ไอกรน และโปลิโอ หรือไม่ อย่างไร

- ไม่เคยรับ เคยรับ ครั้ง ไปตามนัดบางครั้ง
หรือไม่/อย่างไร

41. ท่านไปทำคลอด (เด็กคนที่ให้รายละเอียด) ที่ไหน

- โรงพยาบาล คลินิก สถานีนามัย
- หมอเถื่อน อื่น ๆ (ระบุ)

42. ลูกของท่านรับประทานอาหารที่มีมือ (ปัจจุบันโดยส่วนใหญ่)

- (ระบุจำนวนมือและเวลา) ระบุ เหตุผลด้วย
.....

43. ส่วนใหญ่ใครเป็นคนดูแลลูกเวลาให้อาหาร

- แม่ พี่ ๆ ญาติ (ระบุ)
- อื่น ๆ (ระบุ) เด็กช่วยตัวเอง

เหตุผล เพราะ

44. ท่านมีการเตรียมอาหารให้เด็กกิน เป็นพิเศษหรือไม่ (โดยส่วนใหญ่)

..... (ถ้ามี) อย่างไร

(ระบุประเภทอาหาร)

สัปดาห์ละ ครั้ง

ตอนที่ 9

45. เวลาถูกเจ็บป่วยใช้สถานที่ใดรักษา (โดยส่วนใหญ่)
- โรงพยาบาล สถานีอนามัย คลินิก
- ซื้อยากินเอง อื่น ๆ (ระบุ).....
46. ท่านหรือสามีคุมกำเนิดหรือไม่
- คุมกำเนิดแบบถาวร
- คุมกำเนิดแบบชั่วคราว (ใส่ห่วง ถุงยางอนามัย ยาคุม ฯลฯ)
- ไม่มีการคุมกำเนิดเลย อื่น ๆ (ระบุ).....
47. ปัจจุบันใช้น้ำดื่มในครัวเรือนอย่างไร (โดยส่วนใหญ่) (อาจตอบได้หลายข้อ)
- น้ำไหลลึศหรือน้ำที่มีการกรอง กลั่นหรือต้ม
- น้ำฝน น้ำบ่อ
- น้ำประปา อื่น ๆ (ระบุ)
48. ปัจจุบันภาชนะที่ใช้ใส่อาหารบริโภคโดยส่วนใหญ่ (อาจตอบได้หลายข้อ)
- งานพลาสติก งานสังกะสี งานกระเบื้อง
- อื่น ๆ (ระบุ)
49. การทำความสะอาดภาชนะใส่อาหารก่อนการกิน (โดยส่วนใหญ่) (อาจตอบได้หลายข้อ)
- ทำความสะอาดด้วยผงซักฟอก น้ำยาล้างจานหรือสบู่
- ทำความสะอาดโดยใช้น้ำธรรมดาล้างเฉย ๆ
- ไม่ทำความสะอาด (รวมไปถึงการไม่ได้ล้างให้สะอาด เช่น ใช้กระดาษเช็ด เป็นต้น ฯลฯ)
- อื่น ๆ (ระบุ)
50. โดยส่วนใหญ่การกางมุ้งนอนในครัวเรือน
- กางมุ้งทุกวันหรือบ้านมีมุ้งลวด กางบ้างไม่กางบ้าง
- ไม่กางมุ้งเลย อื่นๆ(ระบุ)

51. ที่บ้านของท่านใช้ส้วมอย่างไร

- ส้วมซึม / ล้างทำความสะอาดทุกวัน
- ส้วมซึม / ล้างทำความสะอาด 1 ครั้ง / สัปดาห์
- ส้วมซึมล้างทำความสะอาด 1 ครั้ง / เดือน
- ไม่ใช่ส้วมซึม (ระบุ)

52. การกำจัดขยะมูลฝอยโดยส่วนใหญ่

- ทิ้งลงข้างบ้าน กองขยะไว้ข้าง ๆ บ้าน (ไม่ใช่ที่ทิ้งมีขยะ)
- ทิ้งใส่ภาชนะที่ถูกจัดเอาไว้สำหรับทิ้งขยะ
- เผาหรือขุดหลุมฝัง อื่น ๆ (ระบุ)

53. โดยส่วนใหญ่ท่านดูแลการอาบน้ำ สระผม แปรงฟันลูกของท่านอย่างไร

- แทบ ทุกครั้ง เป็นบางครั้ง
- ไม่ได้ดูแลเลย (คนอื่นดูแล หรือลูกช่วยตัวเอง)

แบบสัมภาษณ์ ข้อมูลครอบครัว

1. ครอบครัวของท่านมีการแบ่งแยกงานหรือหน้าที่ สมาชิกในครอบครัวอย่างไร

(อธิบาย)

.....

.....

.....

.....

.....

..... (ข้อนี้ต้องการให้เห็นการแบ่งหน้าที่ รวมทั้งหน้าที่การเลี้ยงดูเด็ก)

2. คริวเรือนของท่านมีสมาชิกกี่คน คนใครบ้าง (มีฐานะอะไรกับหัวหน้าครัวเรือน)

..... (ให้ทบทวนด้วยว่าคำตอบข้อ 1 ครอบคลุมทุกคนจากที่แสดงในข้อนี้หรือไม่)

3. ทรัพย์สินในครอบครัวปัจจุบันมีอะไรบ้าง (ให้อาศัยการสังเกตด้วย)

.....
.....

4. อำนาจในการตัดสินใจในครอบครัวของท่าน อยู่ที่ใคร.....
อยู่ในฐานะอะไรกับหัวหน้าครัวเรือน

5. การเลี้ยงดูเด็กในครัวเรือนใครเป็นผู้เลี้ยงดู (อธิบาย)

.....
.....

6. การให้ความสนใจในลักษณะ "เด็กเป็นที่รักใคร่ของคนในครอบครัว"

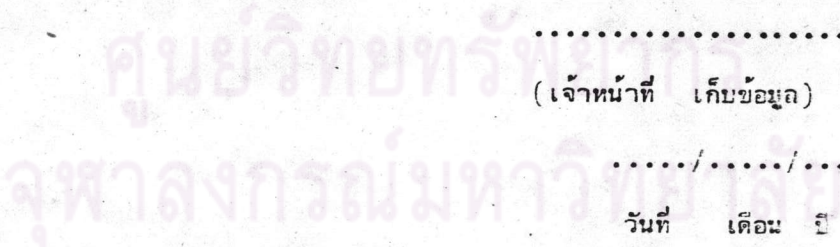
..... มีหรือไม่ อย่างไร (อธิบาย)

.....
.....
.....

ของขอบคุณในความร่วมมือ

.....
(เจ้าหน้าที่ เก็บข้อมูล)

...../...../.....
วันที่ เดือน ปี





ประวัติผู้เขียน

นายพิชิต จิระวัฒน์ สำเร็จการศึกษา วุฒิ วท.บ., (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พุทธศักราช 2527 และได้เข้าศึกษาคณะระดับปริญญาโท สาขา สังคมวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ศค.ม., จุฬาฯ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อพุทธศักราช 2528 สำเร็จการศึกษาในปีพุทธศักราช 2531 ปัจจุบันทำงานนักวิจัยผู้ช่วย สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย